

בעבור הפלסטינים הצהרת בלפור חיה ונושמת

פרופ' אלי פודה*

מאמר זה [התפרסם לראשונה בהארץ](#) ב-12 בדצמבר 2016

זה התחיל קצת מוקדם מהצפוי. יובל המאה להצהרת בלפור ייחגג ב-2 בנובמבר 2017, וההכנות בישראל ובארגונים יהודיים שונים בעולם בעיצומן, אך הצד הפלסטיני החל כבר השנה בקמפיין תקשורתי, שיילך ויתעצם לקראת מועד זה.

מדינות בכל העולם מנצלות "תאריכים עגולים", כדי לחגוג את קיומן ולחזק את השלטון המכהן. תאריכים אלה הם חלק מהזיכרון הקולקטיבי של האומה. כך, למשל, ב-4 ביולי 1976 חגגה ארה"ב 200 שנה להצהרת העצמאות; ב-26 בינואר 1988 חגגה אוסטרליה 200 שנה ליום הכרזת ריבונות בריטניה על חופה המזרחי; ואילו ב-14 ביולי 1989 חגגה צרפת מלאות 200 שנה למהפכה הצרפתית.

חגיגות המאה להצהרת בלפור חופפות במקרה לכמה תאריכים "עגולים" נוספים בהיסטוריה של התנועה הציונית ומדינת ישראל: 120 שנה לקונגרס הציוני הראשון; 70 שנה להחלטת החלוקה של האו"ם; 50 שנה לשחרור (או כיבוש, תלוי בהשקפת העולם) ירושלים והמקומות הקדושים ביהודה ושומרון. החפיפה הזאת יוצרת בעיני המתבונן מעין קשר "קוסמי" בין כל האירועים הללו, שהופכים לחלק ממסכת של "גאולה" ו"פדות". ואולם, מעמדה של הצהרת בלפור יוצא דופן. כבר בתקופת המנדט הבריטי היום היה נתון במחלוקת; גם הימין הרביזיוניסטי וגם השמאל הרדיקלי זיהו אותו עם האימפריאליזם הבריטי השנוא. עם הקמת המדינה והמצאת חגים חדשים, שוב לא היה צורך בהצהרה. היא נותרה בספרי הלימוד, אך נעלמה מלוח החגים. עם זאת, ההצהרה נחגגה באופן בולט ביובל הזהב, בנובמבר 1967, מיד לאחר הניצחון הגדול במלחמת ששת הימים. החגיגות היו ביטוי לאופוריה שהציפה את המדינה, אולם גם כלי בידי ממשלת אשכול לחיזוק ההגמוניה הפועלית ומענה למשבר הלגיטימציה בעקבות כיבוש השטחים.

בעוד שהתנועה הציונית החילונית היתה זקוקה להכשר בינלאומי לתביעת הבעלות על ארץ ישראל, תביעתם של הדתיים (ציונים וחרדים כאחד) נשענה על התורה, כאשר ההצהרה היוותה רק הוכחה לקיומה של ההבטחה האלוהית. וכך, באופן פרדוקסלי ובניגוד לתקוות המתכננים, חגיגות יובל הזהב הציגו כמה פרשנויות להצהרה בחברה היהודית, שהעידו על קיומם של שסעים.

לאחר חגיגות ה-50 הצהרת בלפור נעלמה שוב; נדמה היה שנשכחה; בנובמבר 2007 - שנת ה-90 - מצא סקר, כי בעוד ש-34% מכלל הנשאלים לא ידעו מי היה הלורד בלפור, כמחצית מהצעירים עד גיל 29 לא ידעו מי הוא היה ומה היתה ההצהרה. עם זאת, בזיכרון הקולקטיבי הפלסטיני הצהרת בלפור חיה ונושמת. מאז הכרזתה ב-1917 נערכו כמעט בכל יום שנה הפגנות ושביעות בערים הפלסטיניות ואף ברחבי העולם הערבי. ספרי הלימוד הערביים ממשיכים לספר על בוגדנותה של בריטניה, שהעניקה שטח שלא היה בבעלותה (אותה שעה השטח היה בריבונות עות'מאנית ונתון תחת כיבוש בריטי) למי שלא היה מגיע לו (היהודים), וזאת משום שהערבים היוו רוב בפלסטין.

לכן אין זה מפתיע שכבר במהלך השנה ניתן היה לאתר קולות פלסטיניים המציינים את הגעתו המתקרבת של "יום הזיכרון" של בלפור. הלנה קובאן, חוקרת פלסטינית ידועה, פרסמה עוד במאסר פוסט שכותרתו "2017, שנה גורלית עבור הבעיה הפלסטינית", וזאת בשל השילוב של שלושה אירועים: הכיבוש של 1967,

* פרופ' אלי פודה מלמד בחוג ללימודי האסלאם והמזה"ת באוניברסיטה העברית ומשמש כחבר ועד מנהל במכון מיתוים וכנשיא האגודה הישראלית ללימודי המזרח התיכון והאסלאם (אילמ"א).

100 שנה ל"תכתיב" של הצהרת בלפור; ו-30 לאינתיפאדה הפלסטינית. המינוח שלה, כמו גם הוספת האירוע השלישי (שאינו נמצא כלל בתודעה היהודית), מבהיר היטב את עיקרי הנרטיב הפלסטיני הנוגד.

ביולי 2016 קרא שר החוץ הפלסטיני, ריאד אל-מאלכי, לבריטניה להתנצל על הצהרת בלפור או לעמוד למשפט בבית הדין הפלילי הבינלאומי. מחמוד עבאס, בנאומו בפני עצרת האו"ם בספטמבר, אימץ את הרעיון: "חלפו מאה שנים מאז הצהרת בלפור הידועה, שבה העניקה בריטניה, ללא כל זכות, סמכות או הסכמה של מישו, את אדמת פלסטין לעם אחר. [מעשה] זה סלל את הדרך לנכבה של העם הפלסטיני, לגירושם ולעקירתם מאדמתם". ולקראת יום השנה ה-99 להצהרה, שעבר ללא אירועים מיוחדים מצד ישראל למעט שחרור סימבולי של 99 בלונים על ידי השגריר בבריטניה, התאספה חבורת פעילים פלסטינים אצל חברת פרלמנט בריטית כדי להשיק קמפיין לאיסוף 100 אלף חתימות, שיאלצו את הפרלמנט הבריטי לדון בדרישתם להתנצל על פרסום ההצהרה.

המפגש הייחודי ב-2017 של כל האירועים "העגולים" שצוינו למעלה דווקא בשעה שאין מהלכים מדיניים באופק, וכאשר לנשיאות ארה"ב נבחר אדם שאינו אוהד את העניין הפלסטיני, מבטיח התנגשות בין הסיפור היהודי לסיפור הפלסטיני/ערבי. החיבור בין 1917 ל-1967 נפיץ במיוחד. לסמלים ולמיתוסים המזוהים עם אירועים אלה יש פוטנציאל לגיוס המונים. אמנם מלחמות על הזיכרון אינן גורמות לקורבנות בנפש, אולם הן מניחות תשתית אידיאולוגית למוטיבציה מדרבנת-אלימות. שני הצדדים זקוקים למנהיגות אחראית שתדע לשים בלמים, אולם אם להסתמך על העבר, אין על מי לסמוך.